

Notat om kulturmiljø

Miljødirektoratets veileder M-1941 angir at influensområdet for kulturmiljø er det området hvor:

- tiltaket vil være synlig fra kulturmiljøet
- der berørte kulturmiljø også strekker seg ut over plan-/tiltaksområdet

Der hvor omfanget av potensiell synlighet gir uhensiktsmessig store influensområder, skal influensområdet avgrenses.

Det er naturlig å vurdere konsekvenser for kulturmiljø for fire hovedområder: Onstad, Låvi, Vassbygdi og Låvisdalen.

Utover dette anser vi at påvirkningen på kulturminner og kulturmiljø hører hjemme på landskapsnivå. Kulturlandskap inngår i vurderingene som er gjort i fagrapport for landskap (vedlegg 9).

1 Onstad

Vurdering av verdier

Ved Onstad er det kun tverrslagsporten som vil gi varig påvirkning av området. Porten vil bli liggende i umiddelbar nærhet til eksisterende tverrslagsportal for Aurland 4 Vangen kraftverk. Dette er enkelt visualisert i figur 5-4 i fagrapporten om landskapsvirkninger (vedlegg 9). I anleggsfasen vil midlertidig riggområde og mellomager av masser være synlig på lang avstand. Vi mener det er hensiktsmessig å avgrense influensområdet ved fjorden og Aurlandselvi og har vurdert området som er vist i figur 1.

Aurlandsvangen er definert som et utvalgt bygningsmiljø i kommunedelplanen for kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap; «Kulturarven»¹. Om Aurlandsvangen oppgis det at det så seint som i 1845 skal ha vært bare 10-12 hus her. Først i siste halvdel av 1800-tallet begynte stedet å vokse, bl.a. med postkontor i 1860-åra og dampskipskai i 1870-åra. Onstad oppfattes ikke lokalt å være en del av Aurlandsvangen, men vi tolker omtalen i kommunedelplanen slik at Onstad regnes som en del av det helhetlige bygningsmiljøet som anses som verdifullt. I «Kulturarven» er Onstad omtalt slik: *«Onstad og Onstad gard var på 1700- talet sentrum i bygda. Onstad hadde gjestegard, med mellom anna Lordahuset, og var fast tingstad.»* Lordahuset og Lensmannsstua gis også spesiell omtale som viktige enkeltbygg.

Ved Onstad gård ligger det et automatisk fredet gravfelt. I kulturminnesøk² er det omtalt 8 hauger, men i «Kulturarven» oppgis det at flere av gravhaugene har blitt fjerna i løpet av de seinere åra. «Tinghaugen» er den mest sentrale haugen som ligger igjen. Rett ved den midlertidige anleggsveien er det kartfestet ytterligere en automatisk fredet gravrøys (se figur 1).

¹ [Kulturarven](#) – kommunedelplan for kulturminne, kulturmiljø og kulturlandskap for Aurland kommune

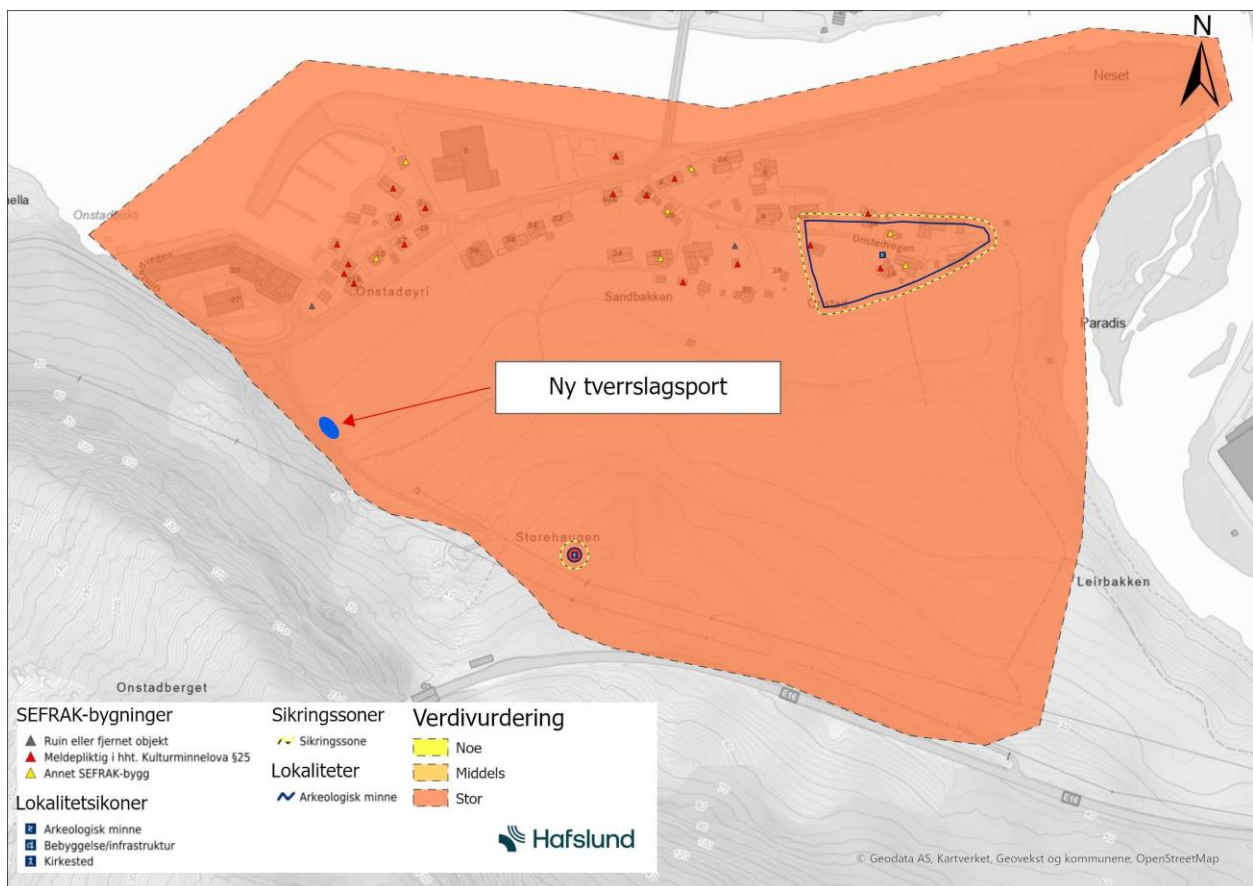
² [Kart - Kulturminnesøk](#)

I bygningsmiljøet rundt gårdstunene og nedenfor Onstadvegen, mot båthavna, er totalt 17 bygninger registrert i SEFRAK-registeret som meldepliktige etter kulturminneloven § 25, flere av dem fra 1700-tallet (bl.a. Lordahuset og Lensmannsstova). Ytterligere 7 bygninger er SEFRAK-registret, men ikke omfattet av kulturminneloven. 2 bygg er registrert som ruin eller fjernet.

Moderne bygninger og anlegg, som Fjordsenteret, bygget som i dag bl.a. huser bensinstasjon, verksteder, brannstasjon og kontorer og båthavna setter også sitt preg på området ned mot fjorden.

Kulturmiljøet på Onstad har synlig historisk sammenheng helt fra jernalder og fram til i dag. Onstad har vært sentrum i bygda og flere hus fra denne tiden står fortsatt, hvorav Lordahuset er det mest markante.

Vi vurderer kulturmiljøet på Onstad til å ha stor kunnskapsverdi, bruksverdi og opplevelsesverdi. Verdiene innenfor kulturmiljøet vurderes samlet til å ha stor verdi.

Figur 1 Avgrenset kulturmiljø ved Onstad med verdivurdering

Påvirkning og konsekvens

Tverrslagsportalen vil bli det eneste varige inngrepet. Denne vil ligge i randsonen til kulturmiljøet, rett ved siden av eksisterende tverrslagsport. Påvirkningen vil kun være visuell (fjernvirkning), og vi vurderer den som helt ubetydelig.

Med stor verdi av området og ubetydelig påvirkning blir konsekvensgraden i driftsfasen ubetydelig.

Figur 2 Onstad sett fra Aurlandsvangen. Lordahuset sentralt i bildet, med grønn dør.

2 Låvi

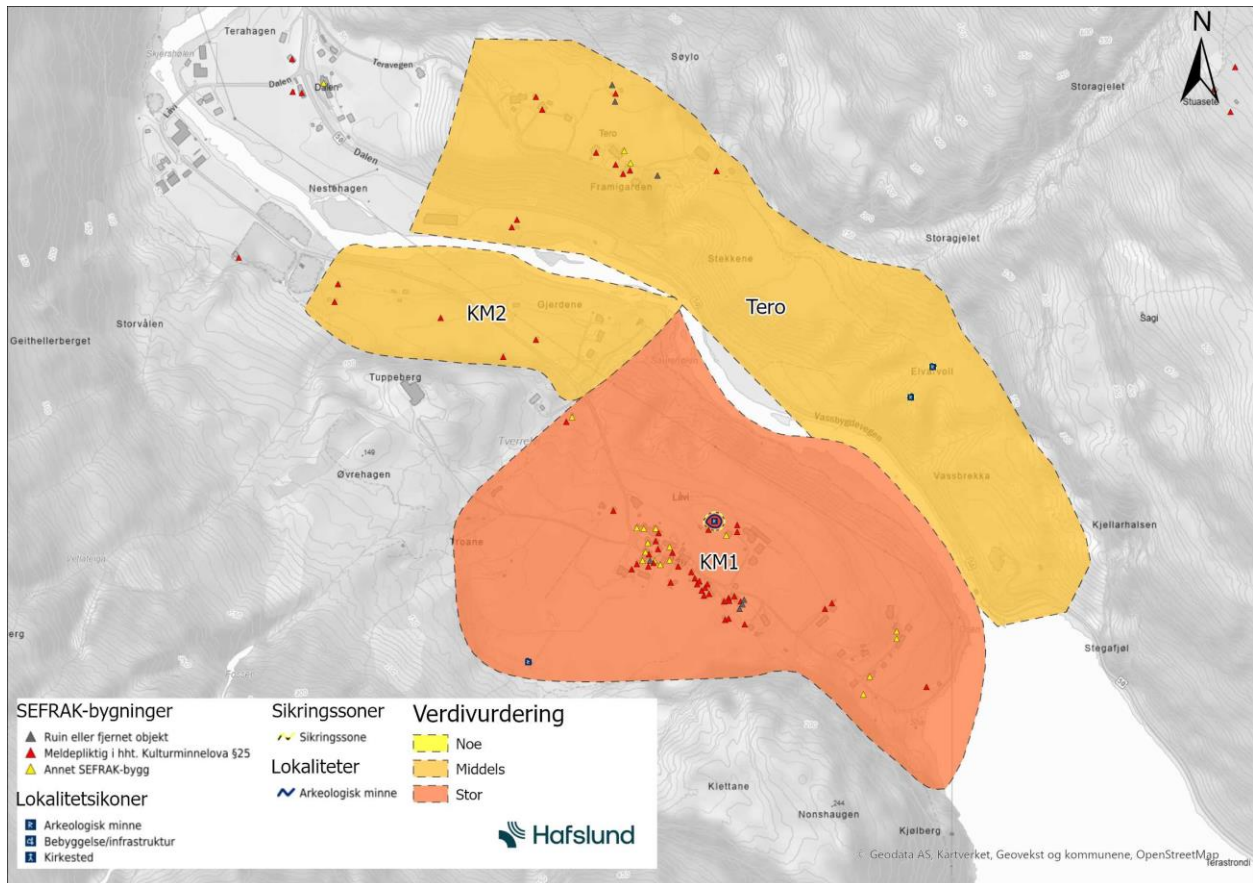
En viktig kilde til informasjon er Asplan Viak sin fagrapport om kulturmiljø ved Låvi³, som er skrevet på oppdrag fra Statens Vegvesen i forbindelse med detaljregulering av massedeponering ved skytebanen. I denne rapporten er det avgrenset to delområder ved Låvi. Deponiene som planlegges ved Låvi ved utbyggingen av Låvi kraftverk vil berøre akkurat de samme kulturmiljøene.

I fagrapporten for landskap (vedlegg 9) er det avgrenset et delområde (delområde 4 – Låvi), som sammenfaller med delområde KM 1 i KU for kulturmiljø av Asplan Viak, men som i tillegg omfatter hele området med elveterrasser på motstående side av Aurlandselvi. Dvs. området fra Tero, forbi Stekkene og Elvarvoll til og med Vassbrekka. Deponiene på Låvi som planlegges for Låvi kraftverk vil bli godt synlige fra Tero. Vi har derfor inkludert elveterrassen som strekker seg fra Tero til Vassbrekka som et tredje delområde ved vurdering av konsekvens for kulturmiljø av inngrepene på Låvi.

4 bygninger på Dalen er SEFRAK-registrert, hvorav 3 meldepliktige. Disse blir i mindre grad berørt av tiltaket, og bygningene ligger spredt rundt et veikryss. Vi vurderer det ikke som naturlig å avgrense et eget kulturmiljø rundt disse bygningene.

Deponiene vil også være synlige fra enkelte steder nedover i dalen, men vi vurderer det som lite hensiktsmessig å inkludere disse stedene i influensområdet for kulturmiljø pga. lang avstand. Kulturlandskapet i dalføret mellom Vassbygdivatnet og Aurlandsvangen inngår i vurderingene som er gjort i landskapsrapporten.

³ [KU Kulturmiljø](#) for detaljregulering massedisponering Låvi skytebane

Figur 3 Avgrensede kulturmiljø ved Låvi med verdivurdering (Kilde: Asplan Viak - KU Kulturmiljø - Detaljregulering massedisponering Låvi skytebane, supplert med Tero)

2.1 Kulturmiljø 1 (KM 1) jf. KU Kulturmiljø av Asplan Viak

Vurdering av verdier

Klyngetunet Låvi ligger sentralt i det som er avgrenset som kulturmiljø 1 (KM 1) i figur 3. I kommunedelplanen er klyngetunet utpekt som et viktig bygningsmiljø og er omtalt på følgende måte:

«Låvi ligg over Vassbygdivatnet, tett opp til fjellsida, og dannar eit tydeleg fleire tun med mykje intakte bygningsstrukturar. Frå først av var truleg det meste av busetnaden lagt øvst i tunet der bruk nr. 3 ligg i dag. Utflyttinga skjedde i samband med eit minneleg jordskifte på byrjinga av 1800-talet og ein del av husa vart nå lagt i ei rekkje langs vegen og den kunstige grova som går gjennom garden.

Garden Låvi vart svært tidleg delt opp i fleire bruk. Alt på 1600-talet var det sju brukarar på garden. I 1830 hadde talet stege til ni, og på slutten av hundreåret til 18. Før Amerikaferden kring 1850, budde det ca 150 menneske på Låvi.

Med unntak av enkelte bygg er det først og fremst strukturen i tunet som er viktig. Dette er den garden i Aurland der det er samle flest hus, og den tette plasseringa av husa gjer at garden kan minne om ein liten landsby.»

Figur 4 Klyngetunet på Låvi sett fra skytebanen

Klyngetunet er registrert som verneverdig tett trehusbebyggelse i Riksantikvarens database Askeladden (kulturminnesøk). Ved klyngetunet er det også registrert en automatisk fredet gravhaug. I ytterkant av landbruksarealet i sør, er det registrert en automatisk fredet dyrkingsflate fra eldre jernalder, som er fjernet i forbindelse med nydyrking.

Asplan Viak refererer også til eldre arkivopplysninger, bl.a. om en grav fra yngre jernalder hvor det ble funnet sverd, øks, piler og bryne og om flere gravhauger som ikke lenger vises i landskapet.

Innenfor delområde KM 1 i Asplan Viak-rapporten er totalt 56 bygg oppført i SEFRAK-registret. Bygningene spenner i tid fra siste del av 1700-tallet og til utpå 1900-tallet. 4 bygg er registrert som ruin eller fjernet objekt. Ytterligere 3 av de registrerte objektene var revet eller flyttet da Asplan Viak befarte området. 34 av de gjenstående byggene er meldepliktige etter kulturminneloven § 25, mens de siste 16 ikke er omfattet av kulturminneloven.

Asplan Viak vurderer kulturmiljøet i KM 1 til å ha stor kunnskapsverdi, bruksverdi og opplevelsesverdi. Verdiene innenfor kulturmiljøet vurderes samlet til å ha stor verdi.

Påvirkning og konsekvens

Dette delområdet vil primært bli påvirket av deponi Låvi 2.

Ingen kjente automatisk fredete kulturminner, fredete kulturminner fra nyere tid eller SEFRAK-registrerte bygninger blir direkte berørt av arealbeslag.

I fagrapport for landskap vurderes det at tiltaket har dimensjoner som skiller seg sterkt fra det historisk forankrede kulturlandskapet. Fagutreder mener at tipp Låvi 2 vil bli et markant og godt synlig inngrep i landskapet sett fra klyngetunet. Det anses som formildende at den naturlige synsretningen fra klyngetunet er ut i dalen og ikke inn mot fjellsiden. Fagutreder påpeker også at bebyggelsesstrukturen gjør at huskroppene skjærer noe for tippet sett fra inne i klyngetunet.

Massetransport og anleggstrafikk i forbindelse med deponiene Låvi 1 og 2 er planlagt slik at dette i størst mulig grad kan skje internt i anleggsområdene. For å krysse Tverrelvi er det på søknadstidspunktet ansett som nødvendig å ta i bruk en kort strekning av eksisterende adkomstvei fra Låvi til skytebanen. Vi vil ikke ha behov for å utvide eller ruste opp denne utover det Vegvesenet vil gjøre i forbindelse med sitt anleggsarbeid.

Fagutreder for landskap mener at opplevelsen av kulturlandskapet vil bli forstyrret fordi eldre driftsveger, rydninger og steingjerder blir påvirket av arealbeslaget. Etter vår vurdering vil denne påvirkningen bli begrenset. Det er svært få slike strukturer på arealene som vil bli permanent endret ved massedeposering. I likhet med fagutrederne fra Asplan Viak, fant vi flest steingjerder og spor etter eldre driftsveger o.l. i området hvor den midlertidige anleggsveien inn til deponi Låvi 2 er planlagt (*«i den søraustvendte lia mot tunet»*). Figur 5 viser punktet med de mest markante strukturene som vil bli berørt. Det er imidlertid mulig å tilpasse traséen for anleggsveien slik at steingjerdene i hovedsak blir bevart. Enkelte steder kan det bli nødvendig å ta ned mindre deler av dem. Disse vil bli bygd opp igjen/restaurert når arbeidet er ferdig. Den midlertidige veien vil bli fjernet når arbeidet er ferdig, og terrenget vil bli tilbakeført.

I den videre prosjektutviklingen vil vi se nærmere på muligheten for å krysse Tverrelvi lenger opp i terrenget.

Figur 5 Planlagt avkjørsel for midlertidig anleggsvei til deponi Låvi 2. Med mindre tilpasninger vil anleggsmaskinene kunne passere gjennom åpningen mellom steingjerdene. Eksisterende steingjerde innover i terrenget vil i hovedsak kunne bevares. Anleggsveien vil gå videre mot deponi Låvi 2 i bakkant av teigen med innmark på venstre side i bildet.

I driftsfasen vil deponiene gradvis revegeteres og utvikle seg mot skog, ev. delvis mot mer beitepregete skråninger, avhengig av bruk og skjøtsel. Figur 6 viser hvordan den gamle tippen fra utbyggingen av Vangen kraftverk ser ut i dag. Utviklingen på dette deponiet har foregått i 40 år, men gras og urter vil trolig etablere seg raskt og vi forventer at inntrykket av deponiet vil være vesentlig dempet allerede etter få år.

Etter vår vurdering vil visuell påvirkning fra deponi Låvi 2 føre til forringelse av kulturmiljøet KM 1 de første årene etter at deponiet er etablert. Med stor verdi av området, gir dette middels negativ konsekvens (--), opp mot grensen til stor negativ. Utviklingen vil gradvis gå mot lavere påvirkning og konsekvens.

2.2 Kulturmiljø 2 (KM 2) jf. KU Kulturmiljø av Asplan Viak

Vurdering av verdier

Det andre kulturmiljøet på Låvi som er avgrenset av Asplan Viak, KM 2, grenser til KM 1 og ligger på nedsiden og nord for Tuppeberget. Tverrelvi utgjør grensen mellom de to områdene.

KM 2 karakteriseres som et tradisjonelt jordbrukslandskap med dyrkingsflater, steingjerder, rydninger og utløer. Det er ingen kjente, automatisk fredete eller fredete kulturminner fra nyere tid innenfor området. I SEFRAK-registeret er det oppført 5 utløer som er meldepliktige etter kulturminneloven § 25. Etter våre observasjoner er det bare murrester igjen av ett av disse byggene (midt i bildet, foran den lille treklyngen i figur 7).

Asplan Viak vurderer kulturmiljøet i KM 2 til å ha middels kunnskapsverdi, bruksverdi og opplevelsesverdi. De kulturhistoriske verdiene innenfor kulturmiljøet vurderes samlet til middels verdi, forskjøvet mot noe verdi.

Vi bemerker at verdivurderingen av dette delområdet synes noe høy, sett i forhold til verdivurderingen av kulturmiljøet på Låvi.

Figur 6 Utsikt over KM2. Tuppeberget, hvor portalbygget til adkomsttunnelen vil bli bygget, til venstre i bildet.

Påvirkning og konsekvens

De SEFRAK-registrerte utløene innenfor kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av arealbeslag.

Slik delområdet er avgrenset av Asplan Viak, vil det bli direkte påvirket av arealbeslag langs yttergrensen mot foten av Tuppeberget, som er fjellskrenten i figur 7. I Tuppeberget vil det bli et synlig portalbygg foran adkomsttunnelen inn til kraftverket, adkomstvei langs foten av Tuppeberget, og foten av deponi Låvi 1 vil så vidt komme innenfor grensen av kulturmiljøet. Etter vår vurdering er randsonene av kulturmiljøet de minst viktige delene av det.

Inngrepene vil få visuelle virkninger. Om visuell påvirkning av massedeponi ved skytebanen skriver Asplan Viak at tiltaket (bl.a.) må sees i lys av eksisterende tippområde knyttet til kraftutbyggingen på 1980-tallet, og vurderer samlet sett at massedeponiet vil medføre ubetydelig endring for kulturmiljøet. Den visuelle påvirkningen av inngrepene som vil følge av Låvi kraftverk vil være større, men må også sees i lys av eksisterende tipp og eksisterende tverrslag i Tuppeberget.

Vi vurderer at inngrepene som følge av Låvi kraftverk vil føre til noe forringelse for dette kulturmiljøet i driftsfasen. Med middels verdi vil konsekvensen bli noe negativ (-).

Figur 7 Eksisterende deponi ved Låvi slik det ser ut i dag, 40 år etter at det ble etablert. Sett fra fv. 50 ved Fiskehuset. Nedre del ble hogd for ca. 5 år siden for å lage bedre beitemark.

2.3 Tero

Vurdering av verdier

Ved Elvarvoll er det registrert to automatisk fredete kokegroper.

Det er 15 SEFRAK-registreringer tilknyttet Tero, inkludert kvernhus og tørkehus nede mot Aurlandselvi. Av disse er i utgangspunktet 10 bygninger meldepliktige etter kulturminneloven § 25. 3 av disse er allerede borte eller sammenrast (bl.a. kvernhuset). 2 bygninger er ikke omfattet av kulturminneloven, og 3 bygg er registrert som ruin eller fjernet objekt.

De stående SEFRAK-registrerte kulturminnene utgjør et samlet kulturhistorisk bygningsmiljø, med eksempler på bygninger for mange funksjoner som tradisjonelt har inngått i et gårdsmiljø (bolig, låve, stabbur, eldhus, tørkehus). En av bygningene er fra helt tilbake på 1700-tallet. I jordbrukslandskapet rundt gårdstunene er det flere steingjerder og andre spor etter tradisjonell jordbruksdrift. Kokegropene vitner om at det har vært bosetting innenfor området helt tilbake til jernalderen. De ligger imidlertid et stykke unna dagens gårdsmiljø, og det er etter vårt skjønn liten naturlig sammenheng mellom disse kulturminnene.

Fv. 50 som går langs foten av elveterrassen, vårt eget fiskekultiveringsanlegg, et nedlagt og et aktivt grustak er moderne inngrep som i noen grad forringer de kulturhistoriske verdiene.

Sett i sammenheng med verdivurderingene av Onstad og KM1 på Låvi, vurderer vi kulturmiljøet på Tero til å ha middels kunnskapsverdi, bruksverdi og opplevelsesverdi. De kulturhistoriske verdiene innenfor kulturmiljøet vurderes samlet til middels verdi, forskjøvet mot noe verdi.

Påvirkning og konsekvens

Tero vil kun bli visuelt påvirket (fjernvirkning). Vi vurderer at deponiene på Låvi vil medføre noe forringelse av kulturmiljøet de første årene etter at deponiet er etablert. Med middels verdi av området, gir dette noe negativ konsekvens (-). Utviklingen vil gradvis gå mot lavere påvirkning og konsekvens.

Figur 8 Fotorealistisk visualisering av deponiet Låvi 1 (og deler av Låvi 2), sett fra Tero gård, slik det kan se ut etter ca. 10 år. Omtrentlig plassering av nytt portalområde til Låvi kraftverk er markert med oransje sirkel (fig. 5.20 i fagrapport for landskap).

3 Vassbygdi

Ved avgrensningen av influensområdet for kulturmiljø har vi tatt utgangspunkt i avgrensningen av delområde 5 Vassbygdi i fagrapporten for landskap (vedlegg 9).

Overordnet er influensområdet sterkt preget av kraftutbyggingen. Sentralfunksjonene til Hafslund Kraft for drift av Aurlandsanleggene ligger her, med administrasjonsbygg, verksteder, lager, boligmesse mm. Under hele dette bygningskomplekset ligger tippmasser fra den opprinnelige utbyggingen. Det samme gjelder hele det planlagte deponiområdet og fv. 50, som går langs med dette, og i tillegg store arealer videre innover på sørsiden av Vassbygdelvi. De solide forbygningene langs Vassbygdelvi er laget med sprengstein fra tunnelbyggingen. Statnetts koblingsanlegg ved Sitjande, hvor all kraften som produseres i Aurland kobles til sentralnettet og distribueres videre til ulike deler av landet, oppsummerer på en måte hensikten med alle kraftanleggene i vassdraget. Per i dag pågår det en større oppgradering av anlegget, som understreker at kraftproduksjon er en løpende

aktivitet i området og er under stadig utvikling. Kraftanleggene i Aurland er omtalt i kommunedelplanen «Kulturarven» som et teknisk og industrielt industriminne. Fv. 50 og Vassbygdi som knutepunkt for distribusjonen av kraft har fått plass i den korte oppsummeringen av dette: «*Før kraftutbygginga hadde Aurland kommune berre ca. 8 km riksveg. I 1964 blei den om lag 50 km lange vegen mellom Hol og Aurland opna for alminneleg ferdsel.*» «*Frå Vassbygdi transporterast den elektriske energien til Oslo gjennom høgspeleider.*»

Ingen av kraftanleggene i Aurland er imidlertid listeført som kulturminne av NVE⁴. Det er dermed ikke grunnlag for å avgrense noe eget kulturmiljø på bakgrunn av dette.

Et nyere industribygg, som i en periode huset et datalagringscenter, er bygget vis a vis administrasjonsbygget til Hafslund. Et lokalt entreprenørfirma har industribygg, maskiner og maskinoppstillingsplass like ved. Innenfor selve det planlagte deponiområdet er det i dag et masseuttak/knuseverk i drift og et større riggområde i forbindelse med oppgraderingen av Aurland 1 koblingsanlegg.

Delområde 5 Vassbygdi i landskapsrapporten inkluderer dalbunnen øst for Midjeelvi og nord for Vassbygdelvi, hvor mesteparten av bebyggelsen i Vassbygdi befinner seg. Inngrepene i Vassbygdi vil i praksis ikke være synlig fra noen av de registrerte kulturminnene i dette området. Bergformasjonen ved Holteteigen, bygningskomplekset til Hafslund Kraft og vegetasjon skjuler til sammen hele utsikten mot Holleteigen fra Vassbygdi. Vegetasjon gjør at deponiet knapt vil bli synlig selv fra framsiden av administrasjonsbygget vårt så lenge det er løv på trærne. Trolig vil man ha noe innsyn til deponiet fra 2. etg. i noen av boligene på Øyo. Øyo kan i så fall sies å inngå i influensområdet. Øyo inngår også i kulturmiljøet i Vassbygdi. Øyo og resten av Vassbygdi ligger dessuten geografisk nær tiltaksområdet, og vil bl.a. bli påvirket av støy i anleggsfasen. Vi har under noe tvil valgt å avgrense kulturmiljøet i Vassbygdi som et delområde som inngår i vurderingen av konsekvenser for kulturmiljø.

Fra gårdene på Steine vil en få utsikt til deponiet, og dette er avgrenset som et eget kulturmiljø.

Aurlandsdalen fra Østerbø til Vassbygdi har status som et kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse⁵ (KULA). Influensområdet til inngrepene i Vassbygdi kommer ikke i konflikt med dette.

⁴ <https://www.nve.no/om-nve/nves-listefoerte-kulturminner/>

⁵ <https://www.riksantikvaren.no/oversikt-over-kulturmiljo-og-landskap-av-nasjonal-interesse/>

Figur 9 Utsikt mot deponiområdet fra tunet på Øyo

Figur 10 Utsikt mot deponiområdet fra øverst på Veim

3.1 Steine

Vurdering av verdier

Det er ingen kjente, automatisk fredete eller fredete kulturminner fra nyere tid innenfor området.

Kulturmiljøet er sterkt påvirket av kraftanleggene i Vassbygdi. Aurland 1 koblingsanlegg med tilhørende transmisjonsnett preger utsikten fra tunet (se fig. 4-18 i fagrapport landskap). Fv. 50 passerer gjennom området, nær gårdstunene.

Vi vurderer kulturmiljøet ved Steine til å ha noe kunnskapsverdi, bruksverdi og opplevelsesverdi. De kulturhistoriske verdiene innenfor kulturmiljøet vurderes samlet til noe verdi.

Påvirkning og konsekvens

I fagutredningen for landskap vurderes det at deponiet vil være godt synlig fra Steine. Samtidig sies det at vegetasjonen langs Aurlandselvi er viktig for å skjerme mot Steine, og at det er silhuetten av tippet som vil være synlig herifra. Se figur 12. Nærområdene til Steine er i utgangspunktet sterkt preget av bygninger og anlegg i forbindelse med vannkraftproduksjonen. Det nye deponiet vil etter vår vurdering ikke framstå som et element som endrer omgivelsene rundt Steine vesentlig. Etter vår vurdering vil deponiet medføre ubetydelig endring for kulturmiljøet, sammenlignet med i dag. Med noe verdi gir dette ubetydelig konsekvens.

Figur 12 Deponiet i Vassbygdi sett fra Steine slik det kan se ut etter ca. 10 år. (Figur 5-38 fra fagutredning landskap)

3.2 Vassbygdi

Vurdering av verdier

De er naturlig å se hele området som avgrenses av Midjeelvi, Vassbygdelvi og fjellsiden i nordøst som ett kulturmiljø. Dette omfatter både Øyo, Veim og Belle.

Kulturmiljøet omfatter totalt 58 SEFRAK-registrerte bygninger. Vi har ikke gjort noen detaljert registrering av hvor mange av disse bygningene som fortsatt står.

Gården Øyo ligger lengst vest i området, «vegg i vegg» med bygningskomplekset som utgjør administrasjonssenteret for kraftverksdriften (se figur 9). Ved Øyo er det 6 registrerte SEFRAK-bygg som er meldepliktige etter kulturminneloven § 25. Ett av disse ble fjernet allerede for ca. 50 år siden (smia, SEFRAK-id 1421-0109-011). Videre er én registrert bygning ikke omfattet av kulturminneloven, og 2 bygg er registrert som ruin eller fjernet objekt.

13 av bygningene på Belle er oppført i SEFRAK-registeret. Alle er meldepliktige etter kulturminneloven § 25.

Langs Veimsvegen og på Veim er 36 bygninger SEFRAK-registrert. 27 av disse er meldepliktige etter kulturminneloven § 25, 4 er ikke omfattet av kulturminneloven og 5 bygg er registrert som ruin eller fjernet objekt.

Ungdomshuset på Veim, som ble bygget i 1927 og tilhører Vassbygdi ungdomslag, er utpekt som et kulturminne i kommunedelplanen «Kulturarven» i kategorien «forsamlingshus».

Sentralt og sør i Vassbygdi ligger Gamleskolen fra 1866. Bygget er dermed ikke omfattet av kulturminneloven, men er SEFRAK-registrert og er omtalt i kommunedelplanen «Kulturarven» som det eldste av skolebyggene i kommunen som fremdeles står i dag.

Innenfor området finnes mange steingjerder og andre spor etter historisk landbruksdrift, men de sentrale teigene er ryddet og formet slik at de er bedre tilpasset moderne, maskinell drift.

Innenfor kulturmiljøet er det avgrenset et automatisk fredet gravfelt, som baserer seg på en omtale av tre røyser i "Førhistoriske minne i Sogn, Aurland, 1954" av Per Fett. Ved kontrollregistrering i 1977 ble det bare gjenfunnet to røyser.

Sett i forhold til verdivurderingen av KM 1 og Onstad, vurderer vi kulturmiljøet i Vassbygdi til å ha stor kunnskapsverdi, bruksverdi og opplevelsesverdi. De kulturhistoriske verdiene innenfor kulturmiljøet vurderes samlet til stor verdi, forskjøvet mot middels.

Figur 13 Vassbygdi sett fra stien opp mot Kvitingane

Påvirkning og konsekvens

Kulturmiljøet i Vassbygdi vil bli ubetydelig påvirket i driftsfasen. Dette gir også ubetydelig konsekvens, selv om verdien av kulturmiljøet er stor.

4 Låvisdalen

Deponiet i Låvisdalen vil bli det eneste nye inngrepet som vil gi varig påvirkning på omgivelsene. Deponiet ligger i dalbunnen, omkranset av bratte fjellsider, dam Viddalsvatn og «Milliontippen». Ådnastølen er den eneste lokaliteten med registrerte kulturminner (SEFRAK-registrerte bygninger) i området. Deponiet vil ikke være synlig herfra. Dermed er det ikke grunnlag for å avgrense noe kulturmiljø innfor influensområdet.

Vi vurderer at deponiet i Låvisdalen er uten betydning for vurderingen av konsekvenser for kulturmiljø.

5 Samlet konsekvens

Tabell 1 Oppsummering av verdi, påvirkning og konsekvens for kulturmiljø

Delområde	Verdi	Påvirkning	Konsekvens
Onstad	Stor	Ubetydelig	Ubetydelig (0)
<u>Låvi – delområde KM 1</u>	Stor	Forringet	Middels negativ (--)
<u>Låvi – delområde KM 2</u>	Middels	Noe forringet	Noe negativ (-)
Tero	Middels	Noe forringet	Noe negativ (-)
Steine	Noe	Ubetydelig	Ubetydelig (0)
Vassbygdi	Stor	Ubetydelig	Ubetydelig (0)
Låvisdalen	Ubetydelig	Ubetydelig	Ubetydelig (0)
Begrunnelse for samlet konsekvensgrad for fagtema			Det er en overvekt av delområder med noe negativ (1-) eller ubetydelig (0) konsekvens. Ett delområde har middels negativ konsekvens (2-). Ingen delområder har svært stor (4-) eller stor negativ (3-) konsekvens. Etter føringene i M-1941 tilsier dette samlet «noe negativ konsekvens»
Samlet konsekvensgrad			Noe negativ

6 Konsekvenser i anleggsfasen

Alle kulturmiljøene vil bli negativt påvirket av støy og trafikk i anleggsfasen. I tillegg kan massehåndtering og transport i perioder medføre en del støy. De visuelle virkningene vil være store i anleggsperioden, særlig gjelder dette Onstad og Låvi (KM1).

Ved Onstad vil den midlertidige anleggsveien passere en automatisk fredet gravrøys på bare 14 meters avstand (mellom yttergrensen av sikringssonen til gravrøysa og ytre grense for arealet som påvirkes av midlertidig vei). Se Vedlegg 3 – Kart over riggområder.

Gravrøysa beskrives slik: «Røysi er 6 m i tverrmål, 3/4 m høg, mykje småstein i toppen. Røysi er noko omrota.»⁶. Figur 14 viser foto av gravrøysa, som i dag ikke er synlig over vegetasjonsdekket.

Generelt vurderer fylkeskommunen at det er stor sannsynlighet for at det avdekkes nye kulturminner gjennom anleggsarbeidet, særlig på Onstad og på Låvi.

Figur 14: Gravrøys nær midlertidig anleggsvei på Onstad.

⁶ [Kulturminnesøk, kulturminneID 45726](#)

7 Skadereduserende og kompenserende tiltak

Aktuelle avbøtende tiltak mot støy og støv er omtalt i kapittel 6.12 i søknadsdokumentet.

Det er lagt stor vekt på god terreng- og landskapstilpasning av deponiene. Det vil videre bli lagt vekt på å spare trær som kan gi vegetasjonsskjerming foran deponiene. Etter vanlig prosedyre vil topplaget bli tatt av og mellomlagret til alle tippmassene er på plass, for så å bli lagt tilbake på toppen av deponiet. Dette demper inntrykket av fersk sprengstein og legger til rette for oppvekst av stedegen vegetasjon i ettertid. Dette kan i beste fall gi grunnlag for økt og bedre (utmarks)beiteareal enn i dag. Som status på eksisterende tipp ved Låvi viser, vil deponiarealet på lengre sikt bli skogkledt dersom trærne ikke holdes nede ved beite eller annen skjøtsel.

Kulturmiljøene som blir berørt av tiltaket er alle knyttet til landbruksdrift, med gårdstun og husklynger omkranset av jordbruksareal. Siden det er lagt vekt på å unngå å beslaglegge innmark, følger det automatisk at inngrepene ligger i så god avstand til kulturminner og kulturmiljø som mulig.

Anleggsveiene på Låvi er planlagt slik at vi unngår anleggstrafikk via klyngetunet, og berører bare en kort strekning av eksisterende adkomstvei opp til skytebanen. Det vil ikke være nødvendig å utvide eller forsterke denne adkomstveien mer enn det som vil bli gjort i forbindelse med Vegvesenets prosjekt.

Vi vil i størst mulig grad unngå å berøre steingjerdene som finnes i deler av anleggsområdet. Enkelte steder vil det være nødvendig å krysse slike med midlertidig anleggsvei. Her vil det være mulig å tilbakeføre/restaurere steingjerdene etter at anleggsarbeidet er ferdig. Det må samtidig nevnes at vi har prioritert å legge anleggsveien gjennom utmark, som inneholder slike strukturer, framfor å legge den over innmark. I den videre prosjektutviklingen vil vi vurdere muligheten for å krysse Tverrelvi lenger opp i terrenget. Dette vil minimere berøring med eksisterende steingjerder.

I Vassbygdi vil det aller meste av inngrepene skje på eksisterende tippareal. (Det samme gjelder Låvisdalen, men her berøres ingen kulturmiljø.) Deponi Låvi 1 vil også delvis gjenbruke eksisterende tippareal.

Vi vil sørge for påvisning og tydelig merking av gravrøysa på Onstad som kommer nær den midlertidige anleggsveien, for å sikre at fysisk berøring unngås.

Generelt vil vi ha stor oppmerksomhet rundt mulige nye funn av automatisk fredete kulturminner gjennom anleggsarbeidet, og varsle om eventuelle slike funn slik kulturminneloven krever.

Tiltakene som er nevnt her er lagt til grunn for vurderingene av påvirkning og konsekvens.